

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАКАРПАТСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ
ФІЛОСОФІЇ ТА ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Серія «ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ВИМІР»

Випуск 1

РЕГІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА І ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО В ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНІЙ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

Збірник наукових праць за матеріалами
міжнародної конференції
(м. Ужгород, 24–25 травня 2007 р.)

ББК 65.049(4Укр–4Зак)6–18

УДК 332.14(477.87)

Р 32

У збірнику вміщено статті і повідомлення учасників міжнародної наукової конференції, проведеної 24–25 травня 2007 р. навчально-науковим Інститутом філософії та євроінтеграційних досліджень Закарпатського державного університету за сприяння Закарпатської обласної державної адміністрації.

На обговорення були винесені питання, пов'язані з реальним станом транскордонного співробітництва України з країнами-членами ЄС після його розширення, особливостями регіональної політики в контексті реалізації євроінтеграційного курсу нашої держави, місцем Закарпатської області у формуванні механізму нових взаємовідносин з сусідніми країнами-членами Євросоюзу.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Ф.Г. Ващук, доктор технічних наук (голова редакційної колегії)

І.В. Артьомов, кандидат історичних наук (відповідальний редактор)

З.С. Варналій, доктор економічних наук

С.В. Віднянський, доктор історичних наук

І.І. Вовканич, доктор історичних наук

І.Ф. Король, доктор історичних наук

О.М. Майборода, доктор історичних наук

Р.А. Офіцинський, доктор історичних наук

О.С. Передрій, кандидат економічних наук

С.Д. Федака, доктор історичних наук

© Закарпатський державний університет
навчально-науковий Інститут філософії
та євроінтеграційних досліджень, 2007

© «Поліграфцентр «ЛІРА», 2007

© І.В. Артьомов Відп. ред., 2007

ISBN 978-966-8266-72-0

ТИПОВІ ПЕРЕШКОДИ У ТРАНСКОРДОННОМУ СПІВРОБІТНИЦТВІ СУЧАСНОГО ЗАКАРПАТТЯ

Роман ОФЩИНСЬКИЙ,
професор кафедри історії України
Ужгородського національного університету,
доктор історичних наук

Після масштабного розширення Європейського Союзу і Північноатлантичного альянсу в 2004–2006 рр. західний кордон України перетворився на східну межу Європи як трансдержавної формації. Відтоді експерти і урядовці дужче переймаються трактуванням прикордонного співробітництва ЄС з Україною як форми глибшої інтеграції та чинника обопільної мінімізації внутрішніх ризиків.

Наверх зриміше вийшла асиметрія в рівнях соціального та економічного розвитку прикордонних регіонів країн-сусідів. Серед них — нові члени Євросоюзу Угорщина, Польща, Словаччина, Румунія, котрих вітчизняна дипломатія в останні роки небезпідставно прагне використати в ролі лобістів інтересів України у фарватері європейської та євроатлантичної інтеграції.

Об'єднанню зусиль України та її західних сусідів з метою інтенсифікованого розвитку транскордонної співпраці заважають чимало внутрішніх факторів, що живляться успад-

кованими і досі неподоланими стереотипами постсоціалістичної перехідності. Це можна проілюструвати на прикладі Закарпатської області, котра слугує певним коридором або, точніше, своєрідним «вікном в Європу» для України і «вікном в Україну» для Європи.

Найперше йдеться про професійну неготовність регіональних органів державної влади адекватно сформулювати і включити в порядок денний найважливіші питання транскордонної співпраці, передовсім через різноманітні спільні проекти під патронатом ЄС. Навіть за формальними критеріями освіченість державних службовців, які працюють у Закарпатській області і функціонально займаються в тому числі й транскордонними проблемами, є невисокою. З цих понад 8 тис. держслужбовців 6 тис. працюють у виконавчій владі та 2 тис. — в органах місцевого самоврядування. З них тільки 71% мають вищу повну освіту, а решта — базову [1]. Тобто освітньо-кваліфікаційна підготовка (без розгляду кар'єрного зросту) близько третини закарпатських чиновників уже викликає пересторогу.

Якщо проаналізувати якість отриманого диплому з урахуванням ментальної складової та шкали освітніх послуг у Закарпатській області, то одержимо не зовсім привабливу картину реалій, що різко контрастують із задекларованими стратегіями офіційного Києва.

Перший камінь спотикання — усталення зловживань службовим становищем як природного тла протікання будь-якого суспільного явища. Як зазначено в аналітичній доповіді «Про стан корупції в освіті України» (червень 2007 р.) польської неурядової організації «Форум — Інтеграція — Демократія — Європа», в Україні загалом близько 40% старшокласників готові дати хабар, аби вступити до вузу, ще 20% роздумують над тим [2].

Це засвідчило опитування експертів (58 осіб), які працюють викладачами державних і приватних вищих навчальних закладів. Сума хабарів у сфері освіти України сягає нині приблизно 300 млн. дол. Показовий факт. Тільки 10% опитаних

експертів вважали, що зовнішнє тестування випускників (запозичена європейська модель) дозволить уникнути хабарництва в системі освіти України.

Друга «болячка» — безнадійно відсталий менеджмент в освітньо-науковій сфері Закарпаття, що не відповідає не лише всеукраїнській меті «просування в Європу», але й внутрірегіональним запитам. Прикметно, що міністерство освіти і науки України із 2006 р. проводить експериментальне ранжування вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації. Рейтингове оцінювання запроваджено з урахуванням досвіду міжнародних агентств, чії результати широко використовуються для оцінювання якості вищої освіти. Насамперед це потрібно для вдалого вибору абітурієнтами вищого навчального закладу, для його ефективного адміністрування, підготовки якісної робочої сили й адекватності ринків освітніх послуг і праці. У цій рейтинговій системі, окрім інших важливих тематичних напрямів, важливе місце відведено презентації здобутків на міжнародному рівні: зв'язки, виставкова діяльність, здобутки студентів.

Всеукраїнські результати ранжування 2007 р., де брали участь 266 вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації (університети, академії, інститути), зруйнували т. зв. «центральноєвропейський міф», яким із рекламистських міркувань послуговуються офіційні кола Закарпаття вже друге десятиліття. Жоден із освітніх закладів регіону не здатен створити серйозну конкуренцію всередині країни, не кажучи про виконання якихось культуртрегерських функцій. Серед 24 класичних університетів України крайовий флагман — Ужгородський національний університет (засновано 1945 р.) із доволі скромними показниками зайняв 9 місце, а відносно молодий Закарпатський державний університет (1995 р.) — 14-те [3].

У своїх групах Мукачівський технологічний інститут (технологічні, будівництво, транспорт), Мукачівський гуманітарно-педагогічний інститут (педагогічні, гуманітарні, фізичне виховання і спорт), Закарпатський художній інститут (культура, мистецтва, живопис, скульптура і дизайн),

Карпатський університет ім. А. Волошина і Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II (приватні) або відстають від лідерів із великим розривом, або замикають «турнірну таблицю».

Поміж типовими перешкодами у повноцінному транскордонному співробітництві сучасного Закарпаття чи не найгучніше говориться про трафіки нелегальної міграції у країни ЄС. Управління Верховного комісара ООН у справах біженців на території України наприкінці 2006 р. зафіксувало близько 10 тис. біженців і до 60 тис. людей без громадянства. Вони походять здебільшого з Північного Кавказу, Центральної Азії, Африки.

У табір тимчасового утримування нелегалів «Павшино», що розташований поблизу м. Мукачева, доправляють затриманих вихідців із країн Азії та Африки, які намагалися незаконно потрапити через Україну до Євросоюзу через закарпатський відрізок держкордону [4]. Тут близько чотирьохсот нелегалів проживають до півроку, поки не отримають статус біженця. Більшість із них опісля знову пробують нелегально перетнути кордон з Євросоюзом. Усе відбувається, наче в зачарованому колі. Однак такі європейські стандарти щодо правового статусу біженців.

На тому тлі спостерігається позитивний процес нарощення української діаспори в країнах Європи за рахунок відтоку трудової сили з України. Ці трудові мігранти щорічно переказують на батьківщину до 5 млрд. дол. Політична верхівка ними переймається мляво і не за власною ініціативою, а через зовнішньополітичний тиск. Натомість вітчизняний ринок праці заповнюють громадяни бідніших країн. Згідно з дослідженням Міжнародної організації з міграції (червень 2007 р.), щорічно кордони України перетинають майже 40 млн. іноземців [5]. З них більше мільйона залишаються в Україні, переважно нелегально — вихідці з Росії, Азербайджану, Молдови, країн Азії.

Поки офіційний Київ півтора десятиліття декларативно рухався в Європейський Союз, близько 4 млн. українців вже

добре освоїлися там. Приміром, у Чехії, з якою Закарпаття пов'язане спільною історією (1920–1930-ті рр.), одержали робочі візи або дозвіл на постійне проживання близько 100 тис. українців. За неофіційними даними їх удвічі більше [6]. Домінують закарпатці. Вони знайшли краще, ніж удома, оплачувану працю продавців у сувенірних кіосках, обслуги в кафе, готелях, будівельників, робітників швейних, сільськогосподарських підприємств, шахтарів, медсестер тощо.

У чеській поліції створено навіть спеціальний відділ із розкриття випадків примусової праці та трудової експлуатації. Під його контролем понад 600 адрес, за якими проживають від десяти і більше українських заробітчан. Міністерство праці Чехії створило базу даних про вакансії, яку можна знайти в Інтернеті (www.pracerozicizince.cz). Видається безліч бюлетенів, де українці одержують корисну інформацію щодо працевлаштування і законодавства. З ініціативи керівників української діаспори Чехії виходить періодика — «Український журнал» і журнал «Пороги».

Однак в цих вагомих подіях важко віднайти системну турботу виконавчої влади Закарпатської області, котра, втім, причетна до лобіювання і незаконного покровительства високорентабельного тіньового заробітчанського бізнесу, додаючи головного болю чеській поліції.

Крім довгострокової трудової міграції, серйозною проблемою в бездіяльності місцевої влади Закарпаття залишаються правові та соціальні аспекти сезонних переливів населення. Мова йде не стільки про відсутність достатньої кількості робочих місць удома, скільки про низький рівень оплати праці та звужений «соціальний пакет» оновлених інвесторами підприємств. Наприклад, у Мукачівському районі зареєстровано 57 тис. осіб працездатного віку. Звіди весною 2007 р. на сезонні роботи виїхало, за приблизними даними органів місцевого самоврядування, 4,5 тис. громадян [7].

Без сумніву, це не відповідає реальному стану справ. Зокрема, напередодні сільськогосподарського сезону консульські відділи Угорщини в містах Берегово та Ужгород ледве

справляються з напливом виїзних клопотань. Насамперед закарпатці, головним чином угорського походження, направляються у Сегед збирати ранні черешні, де за день отримують майже 15 дол., у Дебрецен, де за один зібраний ящик помідорів платять 1 дол., а за день — 30–40, у Кішкунхалаш і Шопрон, де зароблять 1,5 дол. за годину праці на плантаціях ранньої капусти, огірків, суніць.

Причому це обходиться без гучних транскордонних міжрегіональних угод, а на підставі персональної ініціативи і власного ризику пересічних мешканців Закарпаття, котрі не обізнані з практикою відмивання коштів ЄС напівдержавними регіональними фундаціями, що за відповідні гранти начебто ґрунтовно відстежують зазначені вище процеси і начебто істотно впливають на відповідні політичні рішення.

Поки політична воля сотень державних службовців і посадових осіб із державного сектора не конвертується у суспільно значимі вчинки, доти у транскордонному співробітництві буде більше перешкод, ніж справжніх зрушень. Доти в цьому історично об'єктивному процесі домінуватиме громадська ініціатива, спровокована бездіяльністю держави, котра не виконує свої найважливіші функції.

Список використаної літератури

1. Закарпаття (www.zakarpattia.net.ua). — 19.06.2007.
2. 60% випускників подумують дати хабар // www.ПРАВДА.com.ua. — 20.06.2007.
3. Див. відп. розділ на сайті Міністерства освіти і науки України (<http://www.mon.gov.ua/>)
4. Петрів Н. Як живеться біженцям-недегалам в Україні? // radioSvoboda.ua. — 2007. — 20 червня.
5. Трудова міграція в Україні набуває нового виміру // www2.dw-world.de/ukrainian. — 20.06.2007.
6. Карпенко О. Зустрічі з українцями на чеській землі // Закарпаття (www.zakarpattia.net.ua). — 15.06.2007.
7. Пумпинець В. Закарпатці вже подалися на сезонні роботи за кордон // Новини Закарпаття. — 2007. — 3 червня.